

**ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶՈՂԵՐԻ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԿԱՐԼՍՐՈՒՀԵՈՒՄ**

Գերմանիայի Կարլսրուհե քաղաքն անցյալ տարեվերջին դարձավ Գերմանիայում Հայաստանին և մասնավորապես հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցին նվիրված միջոցառումների կենտրոններից մեկը: Դրավկայությունն էր քաղաքի պետական թատրոնում «Անմոռուկ» խորագրով մեկշաբաթյա փառատոնը (նոյեմբերի 21-29), որ կազմակերպվել էր «Խոսել սահմանների մասին» կազմակերպության ղեկավար, հայտնի դրամատուրգ և հասարակական գործիչ Խրիստիան Պապկեի և քաղաքի պետական թատրոնի գեղարվեստական ղեկավար Յան Լինդերսի նախաձեռնությամբ: Փառատոնը բնութագրվում էր հայոց պատմության, մշակույթի և առանձնապես ցեղասպանության վերաբերյալ լիարժեք և խտացված տեղեկատվություն բովանդակող բարձրակարգ միջոցառումներով, որոնցում, գերմանացի և սփյուռքահայ մասնակիցներից զատ, իրենց ներդրումն ունեցան նաև Հայաստանից հրավիրված 11 մասնակիցներ:

Նոյեմբերի 21-ի երեկոյան երևանաբնակ բանաստեղծ Վահե Արսենը դերասան Ջոնաթան Բրուկմայերի հետ ներկայացրեց իր մի շարք բանաստեղծությունները հայերեն, գերմաներեն և անգլերեն, որոնք եզրափակվեցին երաժշտական կատարումներով: Հաջորդ օրը տեղի ունեցավ փառատոնի հանդիսավոր բացումը, որից հետո ելույթ ունեցավ Բոխումի Ռուհրի համալսարանի՝ սփյուռքի և ցեղասպանագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի հիմնադիր և ղեկավար, ցեղասպանագետ դր. Միհրան Դաբադը: Նա, տասնամյակներ շարունակ հավաքելով ցեղասպանությունը վերապրած բազմաթիվ հայերի հուշերը, 2015 թ. դրանք հրատարակել է առանձին գրքով՝ «Կորուստ և կտակ» վերնագրով: Նրա ելույթից հետո դերասաններ Վերոնիկա Բախֆիշերն ու Մաքսիմիլյան Գրյունսալդը ընթերցեցին այդ գրքից հատվածներ, որոնցում ցեղասպանությունն առարկայանում էր իր զարհուրելի մանրամասներով:

Միհրան Դաբադից հետո «1915 թվական. միայնակ, թե՛ կոլեկտիվ հիշողություն» թեմայով ելույթ ունեցավ եգիպտագետ, գրականագետ, մշակութաբան, հիշողության մշակույթի փորձագետ պրոֆ. Ալեիդա Ասմանը: Նա, ներկայացնելով «մշակութային հիշողության» որոշ հիմնարար սկզբունքներ, ընդգծեց, որ ցեղասպանության հիշողությունը պետք է կրի կոլեկտիվ,

համամարդկային բնույթ, այլապես այն ժամանակի ընթացքում կխամրի և կմարի: Գնահատելի է, որ ելույթ ունեցողը չմոռացավ ընդգծել նաև այն պատասխանատվությունը, որ այդ հարցում ունի Գերմանիան:

Տիկին Ասմանի ելույթից հետո բազմաքանակ ունկնդիրներին ներկայացվեց Գերմանա-հայկական ընկերության պատրաստած՝ «1915. աղետ. բնաջնջումը» խորագրով ցուցահանդեսը: Այն բովանդակում էր անցած 100 տարիների ընթացքում ընկերության ժողոված լուսանկարների և ականատեսի վկայությունների մի մեծ հավաքանի, որոնց շարքում, բնականաբար, առանձնանում էին ընկերության հիմնադիր, հայ ժողովրդի մեծ երախտավոր դր. Յոհաննես Լեփսիուսի ի մի բերած և հրատարակած նյութերը: Յուցահանդեսի ցուցանմուշները ներկայացրեց Գիորգիո Բավայը՝ կատարելով նաև անհրաժեշտ պարզաբանումներ: Նշենք, որ ցուցահանդեսն այցելուներին մատչելի էր դարձվել դեռևս պաշտոնական բացումից առաջ:

Յուցահանդեսի պաշտոնական բացմանը հաջորդեց «Թագավորի ուղտը և Արևհատը» խորագիրը կրող հայ ժողովրդական հինգ հեքիաթների ընթերցումը Դիանա Կոյուզերի կողմից: Վերջինս ունկնդիրներին նաև իրագեկեց հայ բանահյուսության պատմության և զարգացման որոշ առանձնահատկությունների մասին: Օրվա հագեցած ծրագիրը եզրափակվեց երեկոյան՝ Հրանտ Դինքի, նրա հրապարակախոսական գործունեության, ողբերգական մահվան և «Ակոսի» վերաբերյալ հանգամանալից զեկուցումով, որով հանդես եկավ Ստամբուլից ժամանած Միհրան Թումայանը: Այնուհետև վերջինիս և Շողակաթ Միքե-Գալստյանի մասնակցությամբ տեղի ունեցավ ակտիվ քննարկում խնդրո առարկա և հարակից հարցերի շուրջ:

Նոյեմբերի 25-ին միջոցառումները վերսկսվեցին ֆիլմերի ցուցադրմամբ, որոնք կրում էին «Հոշոտված Հայաստան» խորագիրը: Նախ ներկայացվեց ցեղասպանությունը վերապրած Ավրորա Մարդիգանյանի ճակատագիրը, որից հետո ցուցադրվեց 1919 թ. նրա մասնակցությամբ նկարահանված մի համր ֆիլմ: Իսկ այնուհետև ցուցադրվեց 2015 թ. գարնանը Խրիստիան Պապկեի նկարահանած՝ «Հայաստանում. երկար ճանապարհի սովերը» փաստավավերագրական ֆիլմը, որը 2015 թ. ապրիլին հեռարձակել էին գերմանական և ավստրիական հեռուստաընկերությունները՝ մեծապես նպաստելով Հայաստանի և Հայոց ցեղասպանության մասին գերմանական և առհասարակ եվրոպական հասարակայնությանը իրագեկվածության բարելավմանը: Այն ընդունվեց մեծ խանդավառությամբ:

Հաջորդ օրը ներկայացվեց «Արա Գեղեցիկ և Շամիրամ» ավանդազրույցի բեմադրությունը, որը պատրաստել էին և մեծ վարպետությամբ կատարեցին Հայաստանից հրավիրված շնորհալի արվեստագետներ Աիդա Սիմոնը, Սուսաննա Զոհրաբյանը, Մերի Ավետիսյանը, Մարիա Թումայանը, Գոհար Մուրադյանը, Վիոլետա Մկրտչյանը և Էմիլ Ներսիսյանը: Բեմադրությունից հետո Աիդա Սիմոնը հանգամանալից դասախոսություն կարդաց Հայաս-

տանի նախաքրիստոնեական և վաղ քրիստոնեական շրջանի մշակույթի վերաբերյալ:

Նոյեմբերի 27-ին տեղի ունեցավ երև

անցի հեռուստալրագրող և դրամատուրգ Սամվել Մարտիրոսյանի «Մահմանը քո ոտքերի միջև» պիեսի բեմադրությունը, որն, ի դեպ, «Խոսել սահմանների մասին» կազմակերպության կողմից 2015 թ. արժանացել է «լավագույն դրամատիկական երկեր» անվանակարգում հատկացվող ամենամյա մրցանակին: Հաջորդ օրը ելույթ ունեցավ ծագումով դիարբեքիրցի 91-ամյա Գրիգոր Մելիքյանը, ով տասնամյակներ շարունակ որպես դերասան աշխատել է Բեռլինի Շիլլերի անվան թատրոնում: Նա գերմանացի հանդիսատեսներին ներկայացրեց իր ընտանիքի և ժողովրդի դրամատիկ պատմությունը՝ ընթերցելով նաև հատվածներ սեփական գրական ստեղծագործություններից: Նոյեմբերի 28-ին Կարլսրուհեի պետական թատրոնում տեղի ունեցավ «Մուսա լեռան զավակները» ներկայացման պրեմիերան, որն իր մեջ խտացնում էր ոչ միայն մուսավեցիների հերոսամարտը, այլև ցեղասպանության բազմաթիվ խոսուն ու բնութագրական դրվագներ: Այնուհետև ունկնդիրները վայելեցին հայ ժողովրդական պարերի և երաժշտության հմայքը: «Անուշ» պարային համույթը հանդես եկավ ժողովրդական և ազգագրական պարերի գեղեցիկ կատարումներով, իսկ Ստրասբուրգում բնակվող հայ երաժիշտներ Գեղամ և Արկադի Կարակազովները դուդուկի բարձրարվեստ կատարմամբ ներկայացրեցին մի շարք ժողովրդական երգեր: Վերջում ներկաները համտեսեցին հայկական կոնյակ և գինի, ինչը նույնպես հայ ազգային ինքնության բացահայտման այցեքարտ էր:

Փառատոնի եզրափակիչ օրը՝ նոյեմբերի 29-ին, տողերիս հեղինակը հանդես եկավ Հայոց ցեղասպանության հարցում Գերմանիայի համապատասխանատվությունը փաստող ծավալուն զեկուցմամբ՝ այդ համատեքստում կարևորելով գերմանական Բունդեսթագի կողմից ցեղասպանության ճանաչումն ու դատապարտումը, ինչը, բնականաբար, մի կողմից Գերմանիայում ցեղասպանության հիշողությունն ամրակայելու և մյուս կողմից Թուրքիայի՝ սեփական պատմությանն առերեսվելու մի նոր խթան կդառնա: Այնուհետև Անդրե Վազները ընթերցեց հատվածներ Վարուժան Ոսկանյանի «Շշուկների մատյան» գրքից, ինչն ուղեկցվում էր «Էրեբունի» քառյակի երաժշտական կատարումներով, իսկ վերջում ելույթ ունեցան Կարլսրուհեում բնակվող ջութակահարուհի Անի Աղաբեկյանը և դաշնակահար Ռուբեն Մելիքսեթյանը՝ բազմամարդ լսարանին ներկայացնելով մի գեղեցիկ ընտրանի կոմպոզիտորներ Ռուբեն Ալթունյանի, Կոմիտասի, Արամ Սուքիասյանի, Ալեքսանդր Հարությունյանի և Գագիկ Հովունցի ստեղծագործություններից:

Փառատոնը, որի եզրափակիչ հանդիսությունը ներկա էր և գնահատանքի ու շնորհակալության ջերմ ելույթով հանդես եկավ նաև ԳԴՀ-ում ՀՀ դես-

պան Աշոտ Սմբատյանը, կարելի է ասել, որ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի կապակցությամբ Գերմանիայում կազմակերպված բազմաթիվ միջոցառումների շարքում ինչպես նման ընդարձակ ժամանակացույցի, այնպես էլ թեմատիկ-բովանդակային այդօրինակ լայն ընդգրկման առումով իր նախադեպը թերևս չուներ: Եթե մյուս միջոցառումները գերազանցապես գիտաժողովներ էին և, ըստ այդմ, դրանցում հիմնականում գերմանական գիտական հասարակայնությունն էր ներգրավված, ապա Կարլսրուհեում կազմակերպված միջոցառումներին հաղորդակից դարձան հետաքրքրությունների և նախասիրությունների առավել մեծ բազմազանությամբ բնութագրվող գերմանական հասարակական շրջանները:

Փառատոնը միաժամանակ փաստեց, թե նման միջոցառումների իրականացման դեպքում որպիսի արդյունավետ համագործակցություն կարող է ծավալվել: Գնահատանքով պետք է նշել, որ փառատոնին նյութական մեծ աջակցություն էր ցուցաբերել Գյունտեր Պիլարսկին, որը Հայաստանում տնտեսական լայն գործունեություն է ծավալել՝ ստեղծելով բազում աշխատատեղեր: Այդ հարցում իրենց նպաստն էին բերել նաև Գերմանիայում Հայաստանի օգնության կազմակերպությունը, Գերմանա-հայկական ընկերությունը, Գերմանա-հայկական երիտասարդական միությունը, Գերմանա-հայկական երաժշտական ընկերությունը, Կարլսրուհեի շինարարական բարձրագույն դպրոցը և «Երիտասարդ հայեր» կազմակերպությունը:

Շնորհակալության և գնահատանքի խոսք ուղղելով փառատոնի կազմակերպիչներ Խրիստիան Պապկեին, Յան Լինդերսին, նրանց աշխատակիցներ Էրիկ Նիկոդիմին, Լաուրա Քիհնեին, Օլա Ստանկևիցին և այն բոլոր անձանց ու կազմակերպություններին, ովքեր նրանց աջակցել են այդ կարևոր միջոցառումը կազմակերպելու հարցում, կկամենայինք ակնկալել, որ այն Կարլսրուհեում կձևավորի ավանդույթ՝ հայ-գերմանական մշակութային, գիտական և քաղաքական երկխոսությունը հետագայում ևս զարգացնելու համար:

ԱՇՈՏ ՀԱՅՐՈՒՆԻ